

Yaşlı olmayı öğrenmek: Modernleşme bağlamında yaşlanma antropolojisi ve yaşlılık

Seher Çataloğlu^{1*}

¹Dr. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Antropoloji Anabilim Dalı, Ankara-Türkiye

* Sorumlu Yazar / Corresponding Author:

Seher Çataloğlu
Ankara Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Sosyal Antropoloji Anabilim Dalı,
Ankara/Türkiye

E-posta/ E-mail: sehercataloglu@gmail.com

Alındı/Received: 18 Mayıs/ May 2025

Düzeltildi/ Revised: 20 Temmuz/ July 2025

Kabul/Accepted: 16 Ekim/ October 2025

Yaymlandı/Published: 31 Aralık/ December 2025

Öz

Bu çalışma, yaşlanmanın salt biyolojik değil; kültürel, toplumsal ve siyasal olarak inşa edilen çok katmanlı bir deneyim olduğunu savunmakta ve bu bağlamda yaşlanma antropolojisinin tarihsel olarak geç gelişen kurumsallaşmasını açıklayıcı bir perspektifle ele almaktadır. Modernleşme süreciyle birlikte yaşlılık, üretkenlikten uzaklaştırılarak marjinalleştirilmiş; medikalizasyon ve biyopolitika aracılığıyla da izlenen, sınıflandırılan ve yönetilen bir toplumsal kategoriye indirgenmiştir. Bu durum, yaşlı bireylerin öznelliğini görünmez kılarken, bireysel anlam üretimi ve toplumsal faillik potansiyelini de gündeme getirmiştir. Çalışma, yaşlılığa ilişkin kültürel temsilleri, yaş ayrımcılığı biçimlerini ve disiplinin bu alandaki gecikmiş ilgisini ele alarak, antropolojinin yaşlılık konusuna yaklaşımında nasıl yeniden konumlanabileceğini tartışmaktadır. “Yaşlı olmayı öğrenmek” kavramı üzerinden, yaşlı bireylerin kültürel kabullere karşı geliştirdiği direniş pratikleri ve anlatılara değinilmiştir. Bu çalışma, yaşlanma antropolojisinin yaşlılığa dair epistemolojik ve etik sorumlulukların yanı sıra, yaşlılığa dair bilgi sistemlerini, kültürel kabulleri ve iktidar ilişkilerini sorgulayan eleştirel bir alan olarak yeniden düşünmeyi önermektedir.

Anahtar kelimeler: Yaşlılık, yaşlanma, yaşlanma antropolojisi, modernleşme

Giriş

Küresel demografik eğilimler, insanlık tarihinin en büyük dönüşümlerinden birine tanıklık ediyor: nüfus hızla yaşlanıyor. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren doğurganlık oranlarının düşmesi, sağlık hizmetlerinin gelişmesi ve yaşam beklentisinin artması gibi unsurlar, dünya genelinde yaşlı nüfusun mutlak ve oransal olarak artmasına yol açmıştır. Birleşmiş Milletlerin raporuna göre, 2050 yılı itibarıyla dünya genelinde 65 yaş üstü bireylerin oranı %16'ya ulaşacaktır (Birleşmiş Milletler, 2019). Yapılan çalışmalarda öngörülen istatistikler niceliksel bir değişimi göstermekle beraber ekonomik, sosyal ve kültürel yapıları derinden etkileyecek bir dönüşümü işaret etmektedir. Bu gelişme, yaşlanmayı bireysel bir

Learning to be old: The anthropology of aging in the context of modernization

Abstract

This study argues that aging is not only biological but a multi-layered experience constructed culturally, socially, and politically. Within this context, it examines the historically late institutionalization of the anthropology of aging from an explanatory perspective. With the modernization process, old age has been marginalized and reduced to a social category that is monitored, classified, and managed through medicalization and biopolitics. While this situation has rendered the subjectivity of older individuals invisible, it has also brought their potential for individual meaning-making and social agency to the fore. The study discusses how anthropology can reposition itself in its approach to the subject of aging by addressing cultural representations of aging, forms of ageism and the discipline's belated interest in this field. The concept of “learning to be old” addresses the resistance practices and narratives developed by older individuals against cultural norms. This study proposes to rethink the anthropology of aging as a critical field that questions epistemological and ethical responsibilities regarding aging, as well as knowledge systems, cultural acceptances and power relations regarding aging.

Keywords: Old age, aging, anthropology of aging, modernization

süreç olmaktan çıkarak, toplumsal düzeyde yeniden düşünülmesi gereken bir meseleye dönüştürmektedir. Kültürel değerler ve sosyal politikalar, yaşlılığa yüklenen anlamları sürekli olarak yeniden üretmekte; bu da yaşlanmanın, farklı toplumlarda birbirinden çok farklı şekillerde deneyimlendiğini ortaya koymaktadır. Bu süreçte yaşlı bireylerin nasıl konumlandığı, onlara atfedilen roller ve toplumsal değerlerin yaşlanma deneyimini nasıl biçimlendirdiği, giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

Tarihsel bağlamda değerlendirildiğinde, birçok toplumda yaşlı bireyler bilgelik, deneyim ve sözlü anlatı yoluyla kuşaklar arası bilgi aktarımının temel taşı olarak görülmüşlerdir. Ancak modernleşme süreciyle birlikte bu değer biçimi önemli ölçüde

Atf için/ Cite as:

Çataloğlu, S. (2025). Yaşlı olmayı öğrenmek: Modernleşme bağlamında yaşlanma antropolojisi ve yaşlılık, *Antropoloji* (51), 27-35.

<https://doi.org/10.33613/antropolojidergisi.1701845>

dönüşüme uğramıştır (Levy ve Banaji, 2004; Nelson, 2004). Matbaanın yaygınlaşmasıyla bilginin sözlü aktarım yerine yazılı kaynaklarla kayıt altına alınabilir hale gelmesi; sanayi devrimiyle birlikte fiziksel gücün ve hızın üretkenlik için ön koşul haline gelmesi; eğitimin yaygınlaşarak genç kuşaklara sistemli bilgi erişimi sağlaması ve nihayetinde sağlık hizmetlerindeki ilerlemelerin yaşam süresini uzatması, yaşlılık algısında köklü bir değişime neden olmuştur (Butler, 1969, Cuddy ve Fiske, 2004).

Bu dönüşümle birlikte, yaşlı bireylerin geleneksel toplumlarda sahip oldukları rehberlik ve hafıza taşıyıcılığı rolleri giderek görünmez olup önemsizleşmiş; yerlerini daha hızlı öğrenebilen, esnek, üretken ve değişen ekonomik taleplere daha kolay uyum sağlayabilen genç iş gücüne bırakmıştır. Genç kuşaklar arasında artan okuryazarlık oranları, bilginin doğrudan deneyimden değil, kurumsallaşmış kaynaklardan edinilmesini kolaylaştırmış; böylece yaşlı bireylerin bilgiye erişimdeki merkezi konumu zayıflamıştır. Aynı zamanda, uzayan yaşam süresi, tarihsel olarak tanımlanmış yaşlılık kategorisinin ötesine taşan, giderek büyüyen ve toplumsal sistemler tarafından yeterince kavramsallaştırılamamış bir yaşlı nüfusun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yapısal değişimler sonucunda, yaşlı bireyler giderek daha fazla “işlevsiz” ya da “görünmez” olarak algılanmaya başlamış; bu da yaşlılıkla ilgili toplumsal tutumların yeniden şekillenmesine zemin hazırlamıştır.

Farklı kültürler yaşlılığa farklı anlamlar yüklemektedir. Geçmişte bazı toplumlarda yaşlılık, bilgelik ve toplumsal rehberlik gibi olumlu değerlerle ilişkilendirilirken, modern dönemde üretkenlik kaybı ve toplumsal yük (Giddens, 2008, s.223) kavramlarıyla birlikte olumsuz bir değerlendirme içinde ele alınmaktadır. Bu durum, yaşlanmanın salt biyolojik değil, beri yandan derinlemesine kültürel bir süreç olduğunu ortaya koyar. Cruikshank (2003, s. 2) bu durumu şöyle ifade eder: “Yaşlı olmayı öğrenmek, yaşlanmanın toplumsal olarak nasıl inşa edildiğini gözlemlemeyi ve bu inşa sürecinin dayatmalarına karşı bireysel direnci geliştirmeyi gerektirir”. Bu bakış açısı, yaşlılığın toplumsal boyutlarını ve bireysel direncin/ failliğin önemini vurgulamaktadır. Bu anlamda, yaşlı olmayı öğrenmek sadece bedensel değişimlere uyum sağlamak anlamına gelmez. Yaşlı olmayı öğrenmek, yaşlanmanın kültürel ve toplumsal beklentiler tarafından nasıl şekillendirildiğini kavrayarak, bu beklentilerin bireyler üzerindeki

yönlendirici etkilerine karşı eleştirel bir farkındalık geliştirmeyi de içerir.

Modern dünyada, yaşlı bireyler sıklıkla üretkenlikten uzaklaşmış, desteklenmesi gereken bireyler olarak görülmektedir. Neoliberal kapitalizmin giderek keskinleşen piyasa mantığı içinde, bireylerin değeri üretkenlikleriyle ölçülmektedir (Fraser, 2012). Ayrıca, Fraser’ın analizine göre, neoliberal piyasa mantığı doğrudan ekonomik üretkenlik alanlarını değil, çocuk bakımı, eğitim ve yaşlı bakımı gibi temel sosyal yeniden üretim süreçlerini de piyasalaştırmıştır. Fraser (2012, s. 3) bu durumu şöyle aktarır: “karbon emisyonları, biyoteknoloji, çocuk bakımı, eğitim ve yaşlı bakımı gibi alanlarda hızla büyüyen piyasaların ortaya çıkmasına tanık olunmaktadır”. Kısacası, toplumun kendini sürdürebilmesi için elzem olan çocuk bakımı, eğitim ve yaşlı bakımı gibi alanlar da giderek piyasa dinamikleri içerisinde konumlanan ekonomik faaliyet alanlarına dönüşmektedir. Böylece piyasa mantığının toplumsal yeniden üretimin kalbine kadar nüfuz ettiğini anlıyoruz. Bu dönüşüm, üretim sürecine doğrudan katılamayan bireylerin -örneğin yaşlıların- toplumsal değerlerinin piyasa içindeki değiştirilebilir değerleri üzerinden yeniden tanımlanmasına yol açmıştır. Üretim süreçlerine katılamayan gruplar -yaşlılar ya da işsizler gibi- sistematik olarak marjinalleştirildiği bir toplumsal yapı inşa edilmiştir. Bu bağlamda, üretkenlikten uzaklaşan yaşlı bireyler toplumsal görünmezliğe itilmekte ve değer kaybı yaşamaktadır. Üretimin dışına itilen yaşlı yetişkinler işlevsiz olarak damgalanarak görünmez kılınmaktadır. Bu görünmezleşme süreci, Bauman’ın (2005, ss. 68-71) işaret ettiği gibi, tüketim toplumunun üretkenlik ve tüketim kapasitesi azalan bireyleri “fazlalık” (redundancy) haline getirdiği bir toplumsal mantığın tezahürüdür. Tüketim toplumunun üretkenlik ve tüketim kapasitesi azalan bireyleri toplumsal hayatın dışına itmesiyle daha da derinleşmektedir.

Refah toplumlarında insan ömrü uzarken, yaşlı bireyler için bakım, destek ve güvenliği sağlayan yapıların yetersiz kaldığı gerçeğiyle yüzleşiyoruz. Modern devlet politikaları ve sağlık sistemleri, yaşlı bireylerin artan ihtiyaçlarını karşılamada zaman zaman yetersiz kalmakta, bu da yaşlılık deneyiminin bireyler için daha kırılgan bir hal almasına yol açmaktadır. Yaşlı olmak ekonomik ve sağlık politikaları düzeyinde değil; bireyin yaşam döngüsündeki yeri, toplumsal aidiyeti ve yaşlılığa atfedilen değerler bağlamında da

ciddi sorgulamaları gündeme getirmektedir. Antropolojik perspektif, yaşlanmanın bedensel değişimlere indirgenemeyeceğini; aksine sosyal roller, kültürel değerler ve bireysel kimlik müzakereleri bağlamında çok katmanlı bir süreç olduğunu gösterir. Yaşlanma hem bireysel hem de toplumsal düzeyde deneyimlenen, küresel ölçekte giderek daha görünür hale gelen bir meseledir. Her bireyin yaşam öyküsü, bu toplumsal bağlamla etkileşim içinde biçimlenir ve yaşlılık bu öyküde ayrı bir anlam katmanı oluşturur. Antropolojinin insan yaşamını çok boyutlu bir şekilde anlamaya dönük yaklaşımı, yaşlı olmayı çözümlemek için güçlü bir zemin sunar. Antropolojik bakış açısı, bireylerin zaman içindeki yaşam deneyimlerini, yaşlanma ile ilişkili toplumsal rollerini ve yaşlılık dönemine atfedilen anlamları anlamlandırmada benzersiz olanaklar sunar. Bu sayede yaşlanmayı bu çok katmanlı toplumsal süreçlerin bir parçası olarak ele alarak, yaşlılığı bedensel bir kaçınılmazlık olarak değil, kültürel bir yapı ve toplumsal bir deneyim olarak kavrama olanağı sunar.

Yaşlanma antropolojisi, bu anlamda hem bireysel kimlik müzakerelerini hem de toplumsal değişim dinamiklerini analiz etmeye olanak tanır. Disiplinin konu alanı yalnızca geniş bir kapsama sahip olmakla kalmaz, aynı zamanda hızla yaşlanan küresel nüfus ve dönüşen sosyal yapılar karşısında bu değişimleri anlamak açısından da artan bir öneme sahiptir. Yaşlanma antropolojisinin gelişimine dair yapılan çalışmalar, yaşlılığın bugün karşı karşıya kalınan sosyal dönüşümler bağlamında nasıl yeniden konumlandırılabilirliğini tartışmaktadır. Bu nedenle yaşlanma antropolojisi, günümüz dünyasında artan toplumsal kırılganlıkları, bakım konusunu, yaşlılık temsillerini ve yaşlanmanın anlamını çok katmanlı bir biçimde incelemek isteyen araştırmacılar için hem kavramsal hem de etik açıdan güçlü bir alan sunmaktadır.

Yaşlanmaya yönelik antropolojik ilgideki gecikme

Yaşlılık, uzun bir süre sosyal bilimlerin ana akım araştırmalarında marjinal bir konu olarak kalmış olsa da 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren artan demografik değişimler bu alanın yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. 1940'lardan itibaren gerontolojinin disiplinler arası bir alan olarak kurumsallaşması ve Gerontoloji Derneği'nin 1945'te kurulmasıyla birlikte yaşlanma, sosyal bilimlerde daha görünür bir konu haline gelmiştir (Achenbaum ve Levin, 1989, s.393). Antropoloji de bu dönüşüme kayıtsız kalmamıştır. Günümüzde

yaşlanma sadece bireysel değil, kolektif anlamlar taşıyan bir süreç olarak ele alınmakta; yaşlı bireylerin deneyimleri, kültürlerin kendilerini nasıl tanımladıkları ve toplumsal değişimleri nasıl yönettikleri hakkında bize değerli ipuçları sunmaktadır.

Yaşa olan antropolojik ilginin kökenleri, Birleşik Krallık ve Avrupa'da yapısal işlevselcilik ile Amerika Birleşik Devletleri'nde kültür ve kişilik çalışmaları arasındaki ayrışmaya dayansa da (Perkinson ve Solimeo, 2014, ss.101-107) yaşın toplumsal ve kültürel anlamlarını ele alış biçimleri, zamanla daha karmaşık hale gelmiştir. Her iki yaklaşımda da kültürlerarası karşılaştırmalar, yaşın sadece toplumsal yaşamın temel eksenlerinden biri olmadığını göstermiştir. Yaş, yaş grupları arasındaki sınırların ve yaşın anlamlarının biyolojik olarak değil, toplumsal olarak belirlendiğini de göstermiştir.

Yaşlanmayı konu edinen yaklaşımlar Franz Boas ve Alfred Kroeber gibi antropologların çalışmalarında izlenebilse de yaşlanmaya özel olarak odaklanan ilk isimlerden biri Ruth Benedict olmuştur (Howell ve Guest, 2024, s.13). Benedict (1934), Japon toplumundaki karşılıklı bağımlılık ve aile ilişkilerine yapılan kültürel vurgunun, yaşlı bireylerin yaşamlarının son evrelerinde destek ve bakım konusunda aile üyelerine duydukları güveni belirleyici kıldığını ifade etmiştir. 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, antropologlar farklı kültürel bağlamlarda yaşlanmanın nasıl deneyimlendiğini karşılaştırmalı çalışmalarla incelemeye başlamış ve böylece kültürel yaşlanma araştırmaları görünürlük kazanmıştır. 1960'larda sosyal gerontolojinin gelişimiyle paralel olarak yaşlanma antropolojisi kurumsallaşmaya başlamış ve zamanla antropolojinin kendi içinde ayrı bir alt disiplini olarak tanımlanmıştır (Marshall ve Clarke 2007).

Bu gecikmeyi eleştiren Clark ve Anderson (1967), antropolojinin yaşlılığa yönelik ilgi eksikliğini özellikle Batı toplumlarındaki yaşlanma karşıtı tutumlar ve kişilik yapılarının değişmezliğine yönelik yerleşmiş kabullerle ilişkilendirirler. Clark ve Anderson (1967, s.55), antropologların büyük ölçüde yaşlı yetişkinlerin hikayelerine ve deneyimlerine dayandığı halde, yaşam döngüsünün yetişkinlikten yaşlılığa kadar olan evresini ihmal ettiklerini vurgulamışlardır.

Türkiye'de de antropoloji disiplini, yaşlılık ve yaşlanma konularına uzun süre sınırlı bir ilgi göstermiştir. 2000'li yıllara kadar bu alanda dikkate değer bir antropolojik araştırma birikimi

bulunmamaktadır. İlk çalışmalar, yaşlanma olgusunu daha çok evrimsel ve biyolojik antropoloji perspektifinden ele almış; yaşlılığın insan evrimi içerisindeki yeri üzerine odaklanmıştır. Duyar'ın 2008 yılında yayımlanan "Yaşlanma, Yaşlılık ve Antropoloji" başlıklı derleme niteliğindeki makalesi, yaşlılık konusunun antropoloji içinde disiplinlerarası bir biçimde ele alınabileceğini göstererek, kültürel ve sosyal boyutlara da dikkat çeken ilk katkılardan biri olmuştur. Bu yıllardan itibaren yaşlılık deneyimlerine, bakım ilişkilerine ve yaşlı bireylerin toplumsal konumlarına odaklanan nitel araştırmaların sayısı giderek artmıştır. Fakat yine de yaşlılığın kültürel inşasına dair etnografik derinliğe sahip çalışmalar hala sınırlı düzeydedir.

Antropolojik saha araştırmaları incelendiğinde, veri toplama sürecinde yaşlı bireylerin deneyimlerinden sıkça yararlanıldığı görülmektedir. Yaşlı bireyler hem kültürel bilgi taşıyıcıları hem de toplumsal belleğin canlı aktarıcıları olarak önemli bir konumda yer almaktadır. Bu bağlamda, yaşlı bireylerin geleneksel bilgiyi yeni nesillere aktaran kültürel taşıyıcılar olduğu fikri, antropolojik bilgi üretiminin yaşlılık deneyimlerini göz ardı edemeyeceğini açıkça ortaya koymaktadır. Yaşlı bireylerin deneyimlerinin antropolojik bilgi üretiminde nasıl ihmal edildiğini gösteren bu yaklaşım, yaşlılık çalışmalarının sosyal bilimlerde içinde hak ettiği yere ulaşabilmesi için önemli bir uyarı niteliği taşır.

Yaşlanma antropolojisinin geç gelişimi, aynı zamanda yaşlılık konusunun Batı merkezli bilimsel paradigmlar içinde marjinalleştirilmesine dair daha geniş bir tartışmanın da parçasıdır. Modernleşmenin gençlik, yenilik ve üretkenlik gibi değerleri yücelttiği bir dönemde, yaşlılık genellikle durağanlık, bağımlılık ve gerileme ile ilişkilendirilmiştir. Bu durum da yaşlılık araştırmalarının uzun süre bilimsel öncelikler arasında geride kalmasına neden olmuştur. Gullette'in (2004) işaret ettiği gibi, modern Batı toplumlarında yaşlanmaya dair yerleşmiş olan "gerileme metaforu", bireylerin kendi gelecek algılarını şekillendirirken, yaşlılık deneyimini de sürekli olarak olumsuz çağrışımlarla doldurmuştur. Gerileme metaforu, yaşlılık evresini kaçınılmaz bir çöküş ve kayıp süreci olarak kurgulamış; böylece yaşlı bireylerin toplum içindeki konumlarını zayıflatmış ve görünmez kılmıştır. Bu anlamda, yaşlılıkla ilgili olumsuz değerlendirmeleri sorgulamak; yaşlı bireyleri biyolojik gerilemenin nesneleri olarak görmenin dışında, toplumsal sürekliliğin ve kültürel çeşitliliğin potansiyel taşıyıcıları olarak görebilmek açısından önemlidir.

Bu bakış açısı, yaşlanmayı bireysel ve bedensel bir değişim süreci olarak görmeyi dışında, kültürel sistemler içinde anlamlandırılan ve deneyimlenen toplumsal bir inşa olarak kavramsallaştırmayı mümkün kılar. Yaşlı bireylerin yaşadıkları sosyal rollerdeki dönüşümler, kimlik inşaları ve toplumsal statüleri üzerine yapılacak çalışmalar, yaşlanma konusunu anlamakla kalmayıp, kültürel değişim süreçlerini de daha derinlemesine kavramamıza olanak tanır. Yaşlı bireylerin yaşam deneyimleri, kültürel değişim süreçlerini ve değerlerin kuşaklar arası aktarımını anlamada birincil veri kaynağıdır. Bu nedenle yaşlılık, antropolojik bakış açısında hem geçmişin hem de geleceğin bir aynası olarak görülmelidir.

Bugün geldiğimiz aşamada, Clark ve Anderson'un (1967) işaret ettiği metodolojik eksikliklerin büyük ölçüde aşılmaya başlandığı görülmektedir. Antropoloji, yaşlılık deneyimlerini farklı kültürlerdeki çeşitlilikleriyle birlikte daha sistematik biçimde incelemektedir. Yaşlanmanın sosyal yapılar, kültürel kabuller ve toplumsal değer sistemleri tarafından nasıl biçimlendirildiğini anlamaya çalışmaktadır; ancak yine de yaşlılık hala yeterince görünür kılınamamaktadır. Bu nedenle, yaşlanmaya kültürel çeşitlilik ve sosyal bağlam perspektifinden yaklaşan çalışmaların önemi günümüzde de artarak devam etmektedir. Yaşlılık hala yeterince kavramsallaştırılmamış, derinlemesine incelenmemiş bir alan olarak durmaktadır. Bu durum, gelecekte yaşlılığın kültürel temsilleri ve toplumsal değer üretimi alanlarında hangi boşlukların doldurulması gerektiği sorusunu da gündeme getirmektedir.

Yaşlanmanın kültürel farklılıkları

Yaşlanma, evrensel bir biyolojik süreç olarak tüm insan yaşamlarının ortak bir parçasıdır ve bu sürecin anlamı, deneyimleniş biçimi ve toplumsal değeri toplumdan topluma büyük farklılıklar göstermektedir. Antropoloji, yaşlanmanın salt bedensel bir değişim olarak ele alınamayacağını; aksine, kültürel değerler, toplumsal klişeler ve sosyal roller tarafından derinlemesine şekillendirildiğini ortaya koyarak bu farklılıkların görünür kılınmasında kilit bir rol oynamaktadır. Sosyal gerontolojinin 1960'larda gelişimiyle birlikte yaşlanma antropolojisi, bağımsız bir araştırma alanı olarak konum kazanmış ve yaşlanmanın toplumun diğer dinamikleriyle olan bağlantılarını incelemede antropolojik yöntemlerin önemi kanıtlanmıştır. Yaşlanmanın bireylerin kimliklerini, sosyal rollerini ve toplumsal statülerini nasıl dönüştürdüğünü

üzerine yapılan bu araştırmalar, antropolojinin yaşlanmaya olan özgün katkılarını derinleştirmiştir. Antropolojinin kapsamlı ve çok boyutlu yöntemleri sayesinde zengin bir kuramsal altyapıya sahip olunmuştur. Etnografi ve katılımcı gözlem gibi antropolojinin katılımcı odaklı yaklaşımlarını benimsemek, yaşlanma çalışmalarında yeni araştırma yolları açmıştır ve açmaktadır.

Yaşlılık dönemi, kültürlere göre farklı olarak değerlendirilen bir dönemdir (Bulut, 2013, s.397). Araştırmalar, aynı ülke içinde dahi tüm bireylerin yaşlanma sürecini aynı şekilde deneyimlemediğini ortaya koymaktadır (Eyetsenitan vd., 2003, ss. 51-60). Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde Asyalı-Amerikalılar, Afrikalı-Amerikalılar ve Avrupa kökenli Amerikalılar arasında, yaşlanma deneyimleri, yaşam beklentileri, sağlıkta bozulma düzeyi, üretkenlikte azalma ve bakıcılara bağımlılık oranları açısından belirgin farklılıklar gözlemlenmektedir (Eyetsenitan vd., 2003, ss. 51-60). Öte yandan, farklı kültürel bağlamlarda yaşlı bireylere yönelik bakım uygulamaları da çeşitlilik göstermektedir. Bazı toplumlarda yaşlı bireylerin huzurevlerine yerleştirilmesi olağan ve normal bir uygulama olarak kabul edilirken, bazı kültürlerde ise bu durum aile sorumluluğunun ihlali ve utanç verici bir davranış olarak değerlendirilmektedir (Fox, 2005, s. 481-498). Bu kültürel çeşitlilik, yaşlılık deneyimlerinin evrensel bir kalıba sokulamayacağını ve yaşlanmanın, içinde yaşanılan kültürün değerler sistemi, sosyal ilişkiler ağı ve anlam dünyası tarafından derinlemesine şekillendirildiğini göstermektedir. Ayrıca geleneksel toplumlarda yaşlanmanın fiziksel ve zihinsel etkileri genellikle kronolojik yaşa dayalı sabit kalıplarla değerlendirilirken, günümüzde yaşlılık kavramı da yaşla doğrudan bağlantılı olmayan farklı unsurların etkili olduğu, daha esnek yaklaşımlarla yeniden tanımlanmaya başlamıştır (Moody, 2010; Sokolovsky, 1997). Nasıl ki kültürden kültüre yaşlılık deneyimi çeşitlilik gösteriyorsa, yaşlılığın tanımı da zaman içinde dönüşmektedir. Toplamların yaşlılığa atfettiği anlamlar, tarihsel koşullara, ekonomik yapıya ve değer sistemlerine bağlı olarak değişebilmektedir. Bu durum da yaşlılığı sabit bir kategori olmaktan çıkarıp, toplumsal olarak sürekli yeniden tanımlanan bir kavram haline getirmektedir. Yani yaşlılık, sadece mekâna göre değil, zamana göre de çeşitlenmektedir.

Yaş ayrımcılığı (agesim) kavramı da kültürel bağlama göre farklı tezahürler göstermektedir. Parkinson ve Solimeo'nun (2014, ss.101-107) dediği gibi, kültür olmadan yaş sadece "boş bir

değişkendir". Yaşın toplumsal anlamı, içinde bulunduğu kültürel bağlam tarafından inşa edilir. Yaş kendi başına takvimsel bir sayı olarak göremeyiz. Yaş, toplumsal roller, beklentiler ve değerlerle yüklü bir kategoridir. Jeffersy'e göre (1996, ss. 681-687), "yaşlılık" kavramı aslında toplumun bir parçası haline geliyor. Yaşlı bireyler kendilerine yönelik olumsuz stereotiplerin ve ayrımcı davranışların tanımlandığı "yaş ayrımcılığı" kavramının mağdurları haline gelmektedir. Gullette'in (2004) de belirttiği gibi, bireyler henüz biyolojik yaşlanma belirtileri göstermeden, toplumsal kabuller ve kültürel beklentiler aracılığıyla "yaşlı" kategorisine dahil edilmekte, böylece yaşlılık deneyimi erken yaşlardan itibaren toplumsal bir gerçeklik haline gelmektedir. Başka bir deyişle, bireyler yaşlanmadan önce "yaşlandırılmakta"dır. Bu durum, yaşlılık deneyiminin bedeninde değişimine indirgenemeyecek kadar erken başlayan ve kültürel olarak yapılandırılan bir kimlik süreci olduğunu göstermektedir. Bu süreç, yaşlılıkla ilgili olumsuz imgelerin ya da ayrımcı pratiklerin toplumsal yapının içine ne ölçüde işlendiğini ve bireylerin yaşlanma deneyimlerinin kültürel olarak nasıl şekillendirildiğini gözler önüne sermektedir.

Yaşlanmanın kültürel çeşitliliğini kavramak, akademik bilgi üretimi bakımından kıymetli olduğu gibi yaşlı bireylerin refahını artıracak sosyal politikalar geliştirilmesi bakımından da önemlidir. Her yaşlanma modelinin farklı kültürel bağlamlara doğrudan uygulanması, çoğu zaman yaşlı bireylerin özgün ihtiyaçlarına ve değerlerine uygun olmayan uygulamalara yol açmıştır. Bu nedenle yaşlanma süreçlerinin kültürel bağlamlarını dikkate alan karşılaştırmalı çalışmalar, yaşlı bireylerin sosyal entegrasyonunu destekleyecek, daha kapsayıcı ve etkili politika yaklaşımlarının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Kültürlerarası yaşlanma deneyimlerini anlamak, yaşlı bireylerin toplum içindeki konumlarının nasıl inşa edildiğini ve yaşlanmanın bireysel bir kader değil, toplumsal bir inşa süreci olduğunu daha açık bir biçimde kavramamıza olanak tanımaktadır.

Modernleşme sürecinde yaşlılığın dönüşümü ve antropolojik perspektif

Antropolojik literatürde yaşlılık, uzun süre boyunca marjinal bir konu olarak kalmış; yaşlanma deneyimleri ise çoğu zaman kültürel bağlamların belirleyici rolü göz ardı edilerek ele alınmıştır. Oysa yaşlanma, bireysel bir biyolojik değişim süreci olmanın ötesinde, modern toplumların ekonomik düzenleri, sağlık politikaları ve iktidar yapılarınınca

şekillendirilen, sınıflandırılan ve denetlenen toplumsal bir inşadır.

Modernleşme, bir yandan yaşlı bireylerin geleneksel rollerini, aidiyet ağlarını ve toplumsal statülerini aşındırarak onları daha kırılgan bir konuma yerleştirmiş; öte yandan, bireysel anlam üretimini, kimlik inşasını ve toplumsal kabullere karşı eleştirel farkındalık geliştirme potansiyelini de beraberinde getirmiştir. Yaşlılık, dışsal düzenleme ve denetim mekanizmaları aracılığıyla bir “yönetim alanı”na indirgenme riski taşıırken, bireysel faillik ve direniş biçimleri aracılığıyla bu bakış açısını aşan, yeniden inşa edilebilir bir deneyim alanı olarak da tezahür etmektedir. Bu bağlamda, antropolojik bakış açısı, yaşlanmanın kültürel anlamlarını olduğu kadar, bu anlamların hangi iktidar ilişkileri içinde üretildiğini de sorgulayan eleştirel bir perspektif sunar. Modernleşme ile birlikte yaşlılık, biyopolitik ve kurumsal müdahaleler yoluyla yeniden tanımlanmıştır. Beden, tıbbi ve siyasi denetimin nesnesine dönüşmüştür. Bu dönüşüm sürecinde bireysel faillik ile toplumsal iktidar arasındaki ilişki, yaşlanma deneyiminin nasıl kurulduğunu belirleyen temel etkenlerden biri haline gelmiştir. Bu tartışma, bireyin kendi yaşlanma sürecine dair anlam üretme kapasitesinin hangi sınırlar içinde şekillendiğini ve hangi aralıklarla bu sınırları aşabildiğini görünür kılmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda temel sorulardan biri şudur: Antropoloji, yaşlılığı hem iktidar yapılarına tabi bir toplumsal konum hem de direnç ve yeniden anlamlandırma potansiyeli barındıran bir yaşam deneyimi olarak nasıl kavramsallaştırabilir?

Modernleşme, salt teknolojik ya da ekonomik gelişmelerle sınırlı değildir. İnsanların birbirleriyle kurduğu ilişkileri, aidiyet duygularını ve yaşa dair toplumsal anlamları köklü biçimde dönüştüren çok katmanlı bir süreci de ifade etmektedir. Bu süreç, yaşlılık konusunu da derinden etkilemiştir. Berger’in (2017, ss. 605-606) ifade ettiği gibi “Modern toplumun bir yönü de bireyselleşme ile ilgili olmasıdır”. Sanayileşme, kentleşme ve bireyselleşme gibi dinamikler, özellikle aile yapısı ve sosyal ilişkiler üzerinde etkili olmuş; dayanışma ağlarını zayıflatmış ve yaşlı bireylerin toplumsal yaşam içindeki görünürlüğü azaltmıştır. Bu bağlamda bir bakıma modern toplumların bireyselleşme temelli doğası, yaşlı bireyleri destek sistemlerinden uzaklaştırırken, onları aynı zamanda kendi yaşlanma deneyimlerine dair yeni anlamlar üretmeye yönelten bir sorgulama sürecine de sevk etmektedir. Modernleşme sürecinde yaşlılık, geleneksel toplumlarda sahip olduğu bilgi

aktarımı, toplumsal rehberlik ve kuşaklar arası süreklilik gibi işlevlerinden giderek uzaklaşarak, üretkenliğini yitirmiş, desteklenmesi gereken ve çoğu zaman “fazlalık” olarak algılanan bir konuma indirgenmiştir. Aile yapılarındaki çözümler, kentsel yaşamın bireyi öne çıkaran dinamikleri ve üretkenliğe dayalı değer anlayışı, yaşlı bireyleri zamanla toplumsal yaşamın kenarına itmiş ve onları giderek daha görünmez kılmıştır. Ancak bu çözümler, aynı zamanda bireylerin kendi yaşlanma deneyimlerini sorgulamalarına, bu deneyime dair kişisel anlamlar üretmelerine ve kimi zaman “ben kendimi yaşlı gibi hissetmiyorum” gibi ifadelerle dışarıdan dayatılan yaş klişelerine karşı direnç geliştirme potansiyellerine de yol açmıştır. Bireyselleşme, her ne kadar yaşlı bireylerin yaşa dayalı ayrımcılığa maruz kalmasına neden olsa da aynı zamanda onların kurumsal yaşlılık tanımlarına karşı kendi anlamlarını üretmelerine ve kültürel klişeleri yeniden müzakere etmelerine de olanak tanımaktadır. Bu yönüyle modernleşme aslında yaşlılığı hem kırılganlaştıran hem de faaliyet alanı açan çift yönlü bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Antropolojik perspektif, yaşlanmanın bu çelişkili doğasını kavramada önemli bir çözümleme zemini sağlar. Bu yaklaşım, yaşlı bireyleri nesne konumunda değil, yaşlanma deneyimine dair düşünsel üretimde bulunan, toplumsal klişelerle hesaplaşabilen ve kendi yaşam anlatılarını kurabilen özneleşmiş faillere dönüşen kişiler olarak görmeyi mümkün kılar. “Yaşlı olmayı öğrenmek” kavramsallaştırması da bu anlamda değerlidir; çünkü antropolojik bakış açısı yaşlanmayı, kültürel olarak inşa edilmiş anlamlara karşı bireysel bir farkındalık ve direnç süreci olarak ele alır. Kişinin bu süreçte yeni anlamlar üretme ve mevcut yaşlılık imgeleriyle yaratıcı bir biçimde ilişki kurma potansiyeline sahip olduğunu ortaya koyar.

Modern tıbbın yükselişiyle birlikte yaşlılık, giderek daha fazla biyomedikal bir perspektifle ele alınmaya başlanmıştır. Buna göre yaşlanma, biyolojik işlevlerin yavaşladığı, hastalıkların arttığı ve bireyin bağımsızlık kapasitesinin azaldığı doğal ama sorunlu bir süreç olarak görülmektedir. Yaşlı bireylerin bedensel değişimleri, toplumsal anlamlarından soyutlanarak salt müdahale edilmesi gereken biyolojik bir gerçekliğe indirgenmiştir. Bu durum, yaşlı bireyleri sağlık hizmetlerinin nesnesi haline getirirken; onların öznelliklerini, yaşam deneyimlerini ve toplumsal ilişkiler içindeki yerlerini görünmez kılmaktadır. Yaşla birlikte artan kırılganlık, kronik hastalıklar, düşme riski, bilişsel

gerileme gibi olgular, yaşlı bireylerin yaşamlarını bedensel parametreler üzerinden değerlendiren bir sağlık söyleminin merkezine yerleşmiştir. Trostle'nin (2005) belirttiği üzere, modern tıbbın bu indirgemeci söylemi, sağlığı salt biyolojik yapının işleyişine indirgemektedir. Hastalıkları, yaşlanmayı bireyin toplumsal ve kültürel bağlamından bağımsız, yalıtılmış olgular olarak ele almaktadır. Bu anlayış içinde yaşlılık, mümkünse ertelenmesi ya da kontrol altına alınması gereken bir problem haline gelirken, yaşlı bireyin bedeni, sürekli izlenmesi ve yönetilmesi gereken bir nesneye dönüşmektedir. Yaşam kalitesi ise sadece fizyolojik ölçütler üzerinden değerlendirilerek yaşlı bireylerin toplumsal rollerini ve kişisel deneyimlerini önemsizleştirmektedir. Bu dönüşüm, yaşlılığın kültürel boyutlarını görünmez kılma tehlikesi taşır. Zira tıbbi söylem, yaşlı bireyin anlatsal varoluşunu, yani yaşlanmayı kendi anlam dünyası içinde deneyimleme ve ifade etme kapasitesini gölgede bırakır. Oysa her yaşlı birey, bedensel değişimlerini sadece tıbbi kategorilerle anlamlandırmaz. Kişinin geçmiş deneyimleri, sosyal ilişkileri ve kültürel değerleriyle birlikte anlamlandırır. Antropolojik bakış, bu öznelliği yeniden görünür kılar. Yaşlı bedenini izlenmesi gereken bir nesne olmaktan çıkarıp, anlam üretme potansiyeli taşıyan bir özne olduğunu gözler önüne serer. Böylece antropoloji, medikalizasyon sürecinin birey üzerindeki etkilerini sadece dışsal bir analiz nesnesi olarak değil, bireyin bu süreçle nasıl başa çıktığını, klişelere nasıl yanıt verdiğini anlamak ve yorumlamak için de bir alan olarak değerlendirir. Bu bakış açısı, yaşlı bireyin öznelliğini tanıyan, biyolojik verilerin ötesine geçen ve yaşlılığı kavrayan daha bütüncül bir anlayışa kapı aralar.

Modern devlet biçimlerinin ve kurumsallaşan sağlık politikalarının yaygınlaşmasıyla birlikte, yaşlılık giderek bireysel bir yaşam evresinden çıkarak, planlanması, izlenmesi ve düzenlenmesi gereken toplumsal bir kategoriye dönüşmüştür. Foucault' un (1978) biyopolitika kavramı bu dönüşümü anlamak için önemli bir kuramsal araç sunar. Foucault'a göre modern iktidar biçimleri, bireylerin davranışlarını ve onların biyolojik yaşamlarını da düzenleme, denetleme ve hatta optimize etme eğilimindedir. Bu iktidar biçimi, nüfus kavramını merkezine alır ve yaşam süresi, doğurganlık, ölüm oranları, sağlık riskleri gibi göstergeler üzerinden toplumu yönetilebilir hale getirir. Bu bağlamda yaşlı bireyler, bireysel sağlık durumlarının ötesinde; ekonomik maliyetleri, bakım yükleri ve emeklilik düzenlemeleri üzerinden değerlendirilir.

Yaşlılık, artık bireyin deneyimlediği bir süreçten çok, kamu bütçelerini etkileyen bir hesaplama alanına dönüşür. Emeklilik yaşı, sağlık harcamaları, sosyal güvenlik politikaları gibi araçlarla yaşlılık, bir yönetim alanı haline gelir. Böylece yaşlı bireyler, toplumun genel refahı ve işleyişi adına belirli kurallara uymaya teşvik edilir, izlenir ve sınıflandırılır. Biyopolitik düzlemde yaşlı beden, korunması gereken ve rasyonel şekilde kontrol edilmesi gereken bir varlık olarak konumlanır. Bu kontrol, sağlık taramaları, yaşam tarzı önerileri, anti-aging gibi uygulamalarla görünür hale gelir. Yaşlı bireylerin gündelik hayatı, bu stratejiler aracılığıyla normalleştirilir ve uygun yaşlılık davranışı üzerinden biçimlendirilir. Bu süreçte gözden kaçırılmaması gereken bir nokta vardır. Biyopolitik düzenleme yaşlı bireyin öznelliğini ve yaşlanmaya dair kendi anlam dünyasını büyük ölçüde arka plana iter. Tıpkı medikalizasyon sürecinde olduğu gibi, yaşlı bireyler bu sistemin pasif nesneleri haline gelir. İktidar, dışsal bir baskı biçimi olmasının yanı sıra yaşlı bireyin kendi yaşamına dair düşünme biçimini şekillendiren bir içselleştirme süreci olarak işler. Böyle bir iktidar işleyişi içinde yaşlı bireyler, dışsal denetim süreçlerine maruz kalmanın ötesinde, zamanla kendi yaşamlarını belirli klişelere göre düzenlemeye zorlayan bir "öz-denetim" mekanizmasıyla da karşı karşıya kalırlar. Beri yandan bu biyopolitik öz-denetim mekanizmalarının içselleştirilmesi, aynı zamanda direniş biçimlerini de mümkün kılar; işte bu noktada faillik devreye girer. Antropoloji, yaşlılığı demografik bir veri ya da ekonomik bir sorun olarak ele almanın dışında, etik, politik ve kültürel bir deneyim olarak değerlendirilmesini mümkün kılar. Bu yaklaşım, yaşlı bireylerin iktidar yapılarına tamamen tabi olmadığını; aksine bu yapılarla ilişki kurarak, müzakere ederek ve kimi zaman da direnerek kendi yaşlılık deneyimlerini inşa ettiklerini savunmaya olanak kılar. Kuramsal olarak, yaşlı bireyler yalnızca sağlık protokollerinin, sosyal politika düzenlemelerinin ya da kültürel stereotiplerin edilgin nesneleri değildir. Yaşlı bireyler bu klişeleri yorumlayan, müzakere eden ve kimi zaman geri çeviren toplumsal faillerdir. Fakat, bu faaliyet potansiyeli, her zaman pratikte görünür hale gelmez. Yaşlılık deneyimi, çoğu zaman öznesiz bir alana dönüşür. Bireyler "henüz yaşlı olmadıklarını" vurgular, kendilerini "yaşlı" olarak tanımlamaktan kaçınır ve yaşlılık kimliğinden uzak durmaya çalışırlar (Çataloğlu, 2024, s. 67). Burada, yaşlanmayı öğrenmek, yaşlı bireyin pasif bir uyum öznesi değil, yaşlılığa dair klişeleri tanıyan ve bu

klişelere karşı kendi yaşam stratejilerini üretebilen bir fail olarak yeniden konumlanması anlamına gelir. Bireysel düzeyde bazı yaşlı bireylerin yaşa bağlı kategorilere uymayan yaşam biçimlerini benimsemeleri -örneğin 85 yaşında pilates yapmak, yeniden eğitim süreçleri ya da dijital platformlarda görünürlük- (Çataloğlu, 2024, s. 50) bu potansiyelin zaman zaman nasıl açığa çıkabildiğini düşündürmektedir.

Antropolojik disiplin, yaşlı bireylerin anlam dünyalarına duyarlı bir şekilde yaklaşarak, yaşlılığın tekil değil çoğul, sabit değil müzakere edilebilir bir deneyim olduğunu gösterir. Antropoloji, yaşlı bireylerin denetlenen ve düzenlenen bedenler olmanın dışında yeniden anlam üreten ve toplumsal değişime katkı sunan özneler olduğunu görünür kılar. Bu nedenle yaşlanma antropolojisi, yaşlılığa dair kavramsal sınırları sorgulamayı, yeniden düşünmeyi amaçlayan güçlü bir eleştirel alan olarak konumlanır.

Sonuç

Yaşlanma, insan yaşamının kaçınılmaz bir evresi olmaktan çok, toplumsal, kültürel ve siyasal olarak şekillenen çok katmanlı bir deneyimdir. Bu çalışmada yaşlılığın hem tarihsel hem de kuramsal düzlemde nasıl inşa edildiği, nasıl marjinalleştirildiği ve de nasıl dönüştürülebileceği ortaya koyulmuştur. Yaşlanmanın bireye özgü bir deneyim olmasının ötesinde, insanların nasıl yaşlanması gerektiğine dair yerleşik beklentiler, kültürel değerler, iktidar ilişkileri ve modernleşmenin biçimlendirdiği yaşam pratikleri tarafından derinden şekillendiği görülmektedir. Antropolojinin geç de olsa yaşlılık alanına yönelmesi, bu çok katmanlı inşa süreçlerinin çözümlenmesine dair yeni imkanlar doğurmuştur. Antropolojik bakış, yaşlı bireyleri salt kırılgan ya da pasif varlıklar olarak değil; kültürel sürekliliği taşıyan, toplumsal beklentileri müzakere eden, zaman zaman onlara karşı çıkan faillik taşıyıcıları olarak kavramsallaştırma gücüne sahiptir.

Modernleşme süreciyle birlikte yaşlı beden, giderek daha fazla medikalize edilmiş, denetlenmiş ve toplumsal beklentilere tabi kılınmış olsa da bireylerin kendi yaşlanma anlatılarını kurabildiği, direniş alanları açabildiği ve kültürel öznelliklerini koruyabildiği ya da koruyamadığı görülmektedir. Bu çelişkili yapı, yaşlılığın bir yandan disipline edilen bir nüfus kategorisine, diğer yandan direnç üretme kapasitesi taşıyan bir özne deneyimi potansiyeli taşıdığını göstermektedir. Bu nedenle yaşlanma antropolojisi yaşlı bireylerin yaşam kalitelerini anlamaya yönelik değil; yaşlılık üzerine kurulan bilgi sistemlerini, klişeleri ve tüm düzenlemeleri

gözden geçirmeye yönelik epistemolojik ve etik bir sorumluluk üstlenmektedir. Antropolojinin bu sorumluluğu, yaşlanmayı tanımlamaktan çok, onu kültürel, toplumsal ve tarihsel bağlamları içinde yeniden düşünmeyi ve anlamlandırmayı mümkün kılar.

Kaynakça

- Achenbaum, W. A., ve Levin, J. S. (1989). What does gerontology mean? *The Gerontologist*, 29(3), 393–400. <https://doi.org/10.1093/geront/29.3.393>
- Bauman, Z. (2005). *Work, consumerism and the new poor*. Open University Press.
- Benedict, R. (1934). *Patterns of culture*. Houghton Mifflin.
- Berger, P. L. (2017). Dinler ve küreselleşme (H. Gül, Çev.). *Bilimname: Düşünce Platformu*, 34, 603–613. <https://doi.org/10.28949/bilimname.348103>.
- Birleşmiş Milletler (2019). *World Population Prospects 2019: Highlights*. Department of Economic and Social Affairs, Population Division.
- Bulut, M. (2013). *Yaşlılar ve toplum: Kültürel bağlamda yetişkinlik ve yaşlılık*. Açılım Kitap.
- Butler, R. N. (1969). Age-ism: another form of bigotry. *The Gerontologist*, 9(4, Part 1), 243–246. https://doi.org/10.1093/geront/9.4_Part_1.243
- Clark, M. ve Anderson, B. A. (1967). *Culture and aging: An anthropological study of older Americans*. Charles C. Thomas Publisher.
- Cuddy, A. J. C. ve Fiske, S. T. (2004). *Doddering but dear: Process, content, and function in stereotyping of older persons*. T. D. Nelson (Der.) içinde, *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons* (ss. 3–26). Cambridge, MA: MIT Press.
- Cruikshank, M. (2003). *Learning to be old: Gender, culture, and aging*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Çataloğlu, S. (2024). *Yaşlı bireylerin gündelik yaşam pratiklerinde yaşa dayalı ayrımcılığın izlerini sürmek: İstanbul Kadıköy örneği* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Duyar, İ. (2008). *Yaşlanma, yaşlılık ve antropoloji*. Geriatri, 11(Ek 1), 25–31.
- Eyetsemitan, F., Gire, J. T., Khaleefa, O. ve Satiadarma, M. P. (2003). Influence of the

cross-cultural environment on the perception of aging and adult development in the developing world: A study of Bahrain, Brazil, and Indonesia. *Asian Journal of Social Psychology*, 6(1), 51–60. <https://doi.org/10.1111/1467-839X.t01-1-00009>

Sokolovsky, J. (1997). *The cultural contexts of aging worldwide perspectives*. Bergin and Garvey.

Trostle, J. A. (2005). *Epidemiology and culture*. Cambridge University Press.

Foucault, M. (1978). *The history of sexuality: An introduction, Volume I*. Pantheon Books.

Fox, N. J. (2005). Cultures of ageing in Thailand and Australia: What can an ageing body do?. *Sociology*, 39(3), 481-498. <https://doi.org/10.1177/00380385050505248>

Fraser, N. (2012). Can society be commodities all the way down? Polanyian reflections on capitalist crisis. (FMSH-WP-2012-18). *Fondation Maison des Sciences de l'Homme*. <https://shs.hal.science/halshs-00725060v1/document>

Giddens A. (2008). *Sosyoloji* (Çev. H. Özel). Kırmızı Yayınları.

Gullette, M. M. (2004). *Aged by culture*. University of Chicago Press.

Howell, B. M., ve Guest, M. A. (2024). Why gerontology needs anthropology: Toward an applied anthropological gerontology. *Social Sciences*, 13(1), 4. <https://doi.org/10.3390/socsci13010004>

Jefferys, M. (1996). Cultural aspects of ageing: Gender and intergenerational issues. *Social Science & Medicine*, 43(5), 681–687. [https://doi.org/10.1016/0277-9536\(96\)00112-8](https://doi.org/10.1016/0277-9536(96)00112-8)

Levy, B. ve Banaji, M. (2004). Implicit ageism. T. D. Nelson (Der.) içinde, *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons* (ss. 49–75). The MIT Press.

Marshall, V. W. ve Clarke, P. J. (2007). Theories of aging: Social. J. E. Birren (Der.) içinde, *Encyclopedia of gerontology* (ss. 621–630). Elsevier.

Moody, H. R. (2010). *Aging concepts and controversies*. Pine Forge Press.

Nelson, T. D. (Ed.). (2004). *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons*. The MIT Press.

Perkinson, M. A. ve Solimeo, S. L. (2014). Aging in cultural context and as narrative process: Conceptual foundations of the anthropology of aging as reflected in the works of Margaret Clark and Sharon Kaufman. *The Gerontologist*, 54(1), 101–107. <https://doi.org/10.1093/geront/gnt128>

2024. Telif hakları yazar(lar)a aittir.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansının hüküm ve şartları altında yayımlanan açık erişimli bir makaledir.